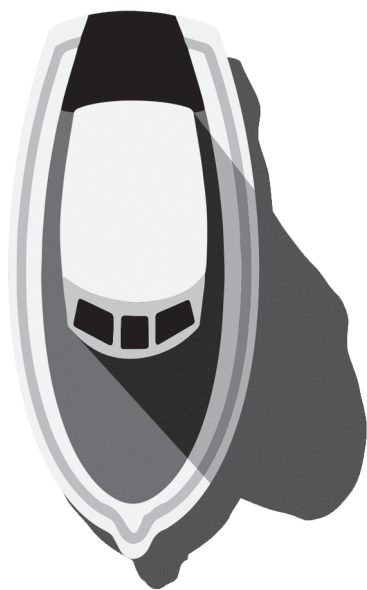

Biblioteka

„dereta vam predstavlja...”

Urednik izdanja

Kata Kaluđerović

Naslov originala

Frode Grytten

DEN DAGEN NILS VIK DØDE

This translation has been published
with the financial support of NORLA.

Copyright © Frode Grytten

First published by Forlaget Oktober AS, Oslo 2023

Published in agreement with Oslo Literary Agency in conjunction with

Livia Stoia Literary Agency

Copyright © ovog izdanja *Dereta*, 2025

Dan kada je Nils Vik umro

Frude Griten

Prevod sa norveškog
Igor Solunac

Posvećeno Lejvu Gritenu

U petnaest do šest ujutru, Nils Vik je otvorio oči, i počeo je poslednji dan svog života. Ostao je da leži negde između sna i jave, siguran da će ponovo zaspati, kao što je obično radio. Ali ovaj dan je već stigao. Okrenuo se i postao svestan sobe, radio-budilnika i hladnoće koja je ulazila kroz otvoreni prozor. Koliko je uspeo da vidi, danas nije bilo mrlja od krvi na jastuku. Šta je ono beše sanjao? A da, ruka kroz kosu, prsti duž obraza, glas koji dopire iz tame. *Čekam te dole, dragi.*

Spustio je stopala na hladan pod, otišao do kupatila, skinuo pižamu i ispraznio se od težine noćne mokraće. Sve se slivalo u klozetsku šolju, u jednom dugom uzdahu. Bacio se na posao da odradi sve po redu. Još uvek je bio u stanju da obavi jutarnji ritual delotvornim pokretima. Ustati, odabrati odeću, skuvati kafu, napraviti doručak, otići do brodića po svakakvom vremenu. Ti pokreti behu uvežbani kroz dugačak život.

Pod tušem je posmatrao kako mu voda teče niz bledu kožu. Pored umivaonika povukao je brijač niz obraz i vilicu, vrat i Adamovu jabučicu. Desna ruka mu je blago podrhtavala, morao je da bude oprezan. Nije želeo da prede fjord s flasterom na gornjoj usni ili krvavim komadima papira na bradi. Šta još? Zubi? Ruke?

Pomada? Razmišljao je da izostavi losion posle brijanja. Međutim, ovaj dan nije smeo da bude drugačiji od jučerašnjeg dana, ili onog pre tog, ili svih predašnjih dana.

Čovek u ogledalu. Srednje visok muškarac, nabijen i snažan, kosa koja je nekad bila tamna, sad puna sedih. Grube crte lica, visoko čelo, uske oči, obrve koje je trebalo podšišati. Sila teže je učinila svoje, obično je govorio kako mu jedino stopala i dalje izgledaju kao pre. Zadržao je pogled. Muškarac u ogledalu mu je uzvratio, spustio ruke i pokušao da se osmehne. Bio je čovek koji je voleo da zna sve što se dešava oko njega. Vremenske prilike. Ve-tar. Vreme. Sad je gledao u muškarca koji više nije znao kuda ide.

Struja glasova žurno se pronosila kroz vazduh do drugog sprata. Nils je sišao niz stepenice, obrativši pažnju na jedinu stolicu u kuhinji. Postojalo je malo udubljenje na jastuku, za koje nije mogao da se seti da ga je ranije video, kao da je neko provalio tokom noći i sad ga čeka. Inače, sve je bilo kao i obično. Brujanje frižidera, prljavi tanjiri u sudoperi.

Glas je nastavio da drži slovo negde u kući. Nils se okrenuo i pratio zvuk. Tranzistor je stajao u hodniku, mora da ga je ostavio upaljenog kasno sinoć. Poneo je radio nazad u kuhinju. Koji je danas uopšte dan? Miran kišni novembarski dan. Glas na radiju mogao je da najavi kako će se kasnije razvedriti, čak bi moglo da bude i sunca. Jelen je iskočio ispred automobila u pokretu duž fjorda. Policija je pronašla nestalog dečaka u gradu. Na trajektu je izbio požar.

Nils je skuvao kafu, sipao je i promešao sa dve kocke šećera. Osećao je jutarnju odsutnost, namazao krišku hleba gustim, slatkim sirupom, ali je ostao da sedi i bulji u krišku. Muke sa stomakom činile su svaki obrok dugotrajnim i malo korisnim. Gledao je u dnevnu sobu, dok je žvakao i gutao svaki zalogaj hleba uz male gutljaje kafe. Stari nameštaj je bio težak i potamneo, kao da

će zauvek ostati ovde. Tri pokolenja prošla su kroz ove prostorije, lepršala poput insekata, ispunila spratove zvucima života i radosti.

Na zidovima i u ramovima na kredencu, još su visile fotografije s krštenja, krizmanja, venčanja i dana koji su prolazili pre ovog poslednjeg. Živeo je ovde celog života, najpre s majkom, ocem i bratom, kasnije sa ženom i dve ćerke. Nije znao šta će se desiti s kućom kad ode. Letos je porazgovarao sa Eli i Guru, posadio ih je za kuhinjski sto i rekao da se moraju dogovoriti koja će šta dobiti. Nije želeo svađu oko roditeljskog doma nakon odlaska, video je previše braće i sestara kako razmenjuju poslednje reči na sahrani roditelja. Ćerke su nehajno odbacile takvu mogućnost, smejale su se i šalile, ali su obećale da neće biti svađe.

Nils se okrenuo i ispružio ruku ka kuhinjskoj ladici, pronašao olovku i razglednicu. Na slici je bio fjord u letnji dan, sa suncem i belim oblacima lepog vremena iznad planina. Drhtavom rukom napisao je kratku poruku preko neba i spustio razglednicu pored šoljice kafe. Šta li će devojke pomisliti kad je pronađu? Da li će se smešiti? Ili plakati? *Otišao sam iz ove kuće i neću se vratiti. Čuvajte jedna drugu. Tata.*

Nakon što je odslušao vesti u pola sedam, ustao je i zahvalio se na doručku. To je radio posle svakog obroka, čak i nakon što mu je supruga preminula. Hvala na doručku, Marta, rekao je, gledajući prema kuhinjskoj stolici koja je nekad pripadala njoj. Dok je bila živa, imala je običaj da se nagne preko stola nakon obroka, stavi šaku preko njegove, pomiluje mu nadlanicu i kaže: „Molim”.

Izašao je da uzme novine. Njegove poslednje novine. Bile su smežurane nakon što su ležale napolju na kiši. Na naslovnoj strani je pisalo: *Živ izvučen iz grotla posle sat vremena*. Ispod naslova stajala je i slika nekog fudbalera: *Debi iz snova*. Možda da sedne i pročita ih? Ne, ove poslednje novine će ostati nepročitane. Sišao je u podrum i spustio ih na hrpu novina. Tako je moralo da bude,

posao je valjalo obaviti, te staviti i posljednje novine na svoje mesto. Ljudi bi se iznenadili kad bi sišli s njim do podruma i videli gomile novina. Svi ti dani, sve te godine, sve to izgubljeno vreme nagomilano tu, sve do trenutka kad je dobio nameštenje. Nekad je bio čovek koji je raznosio novine ljudima duž fjorda, donosio im je ratove, požare, ubistva, vremenske prognoze, rezultate izbora, fudbalskih utakmica, ponude za automobile, odelu i televizore.

Ne možemo imati podrum pun prošlosti, rekla je Marta.

Ne?

Ne. Sem toga, opasno je zbog požara.

Takav je svet, Marta.

Nije to rekla naglas, ali Nils je shvatio kako želi da se reši novina koje su završavale na svakoj stolici, svakom tepihu i svakoj površini stola pre nego što bi završile u podrumu. Nije volela štamparsku boju koja se lepila za stolnjake i odeću, čak je smatrala da su i tapete u dnevnoj sobi umrljane svežim novinama. Nils je odgovorio kako bi bilo divno kad bi šara na zidu bila stvorena od malih i velikih događaja u svetu, ali bio je siguran da su tragovi zapravo potekli od njegovog ulja za kosu. Ako bi bio naročito umoran posle noći provedene u fjordu, dešavalo se da se nasloni na zid kod vrata i zaspi stojeći, kao što to rade konji. Pokušali su da uklone mrlje, ali pranje je samo pogoršalo stvar, mrlje su se širile, kao mapa nepoznatog kontinenta.

Nils se pitao ima li još nešto da uradi u kući. Treba li još nešto da ponese? Šta da ponese čovek kad zna da se neće vratiti? Izvadio je *omega* iz ormarića i otkrio da su kazaljke stale nešto posle deset, devetnaestog dana nekog zaboravljenog meseca. Navio je sat i ponovo podesio kazaljke. Petnaest do sedam? Osmi novembar? Deveti? Ne, naravno, *osmi novembar*. Nils je dobio sat za srebrnu godišnjicu braka. Marta je potrošila puno novca na taj poklon i bila je povređena što je on nastavio da svakodnevno nosi stari.

Objasnio joj je kako želi da izbegne ogrebotine i oštećenja na staklu, jer zbog posla ne može da nosi tako otmen sat.

Ponovo je otišao u spavaću sobu, skinuo posteljinu i sve zajedno složio na gomilu. Zatim je podigao dušek iz okvira i gurao ga prema stepenicama. Bilo mu je teško da ga spusti niz stepenice i izgura kroz hodnik, pre nego što je obuo cipele, otvorio vrata i gurnuo ga na šljunak. Pripremio je šibice i benzin, pomerio dušek malo dalje od zida kuće pre nego što ga je zapalio. Svakih šest meseci iznosili su stari dušek u baštu da uklone miris sna i unesu novi život u izbleдела, umorna vlakna. Kad bi ga vratili u ram kreveta, uvek bi ga okrenuli, tako da su ležali po šest meseci na svakoj strani.

Vatra je neko vreme tinjala pre nego što su plamenovi buknuili. Površine su bile umrljane. Nils Vik je zurio u tamne krugove od krvi, žute cvetove urina, mrlje od majčinog mleka i desetleća sperme i znoja, ostatke kože, kose i noktiju, otiske od džema i kafe na krevetu svakog rođendana, nade i radosti koje je zaboravio, a koje su sad odlazile u dim. Čak mu se učinilo da vidi otisak njenog tela, kako je ležala u obliku slova S na svojoj strani kreveta, ali to je verovatno samo bila njegova mašta. Taj dušek je bio priča o čitavom jednom životu. Činio se previše ličnim da bi drugi ljudi, a kamoli *potpuni stranci*, preuzeli njihovu prošlost. Nils se popeo uza stepenice, okrenuo se i posmatrao kako dušek plamti na šljunku.

Nešto iza sedam Nils Vik je poslednji put prošao kroz kuću. Drvene daske na podu škripale su mu pod nogama. Ograda na stepenicama bila je hladna pod dlanom. Obukao je vuneni džemper, pronašao ribarsku jaknu, uzeo paklicu cigareta, skinuo kape-tansku kapu sa čiviluka. Kopao je po džepovima tražeći ključeve i na kraju ih pronašao.

Ušao je u dnevnu sobu i seo na dvosed. Odavno je stekao tu naviku i verovao da će putovanje biti bolje ako sedne nakratko pre nego što krene. Samo da sedi u miru i tišini. Da porazmisli o ko-je-čemu. Razbistri um. Tog jutra se plašio da će ostati da sedi, da će izgubiti volju da siđe do broda. Bio je spreman da krene, a želeo je da ostane. Ustao je, a srce mu je tuklo. Poslednji put kad je bio kod lekara, saznao je kako mu je srce oslabilo. Lekar je ozbiljno rekao da je zabrinut za Nilsa. Kakva smejurija – trošiti vreme na dijag-nozu koju je mogao sâm da postavi za minut.

Zastao je na trenutak na stepeništu, čuo je šapat i uzdahe iz kuće, tihe glasove, svađe, izveštaj za ribare na radiju, korake i pevušenje, ispiranje klozeta. Marta je igrala karte sa devojkicama, kafa je kлокotala u aparatu, a vrata su se otvarala i zatvarala. Pro-našao je ključeve i spremio se da zaključa, ali se vratio da uzme

radio i pljosku. Zatim je upalio spoljašnju rasvetu koju je malopre ugasio. Marta je želela da jedno svetlo uvek gori u kući, spoljašnja svetiljka koja bi sijala kroz noć. Tako bi Nils mogao da se snađe i pronade put kući ako bi imao poteškoća u fjordu. Držao se toga i nije bilo razloga da sad menja. U ovoj kući je uvek gorelo svetlo.

Dan još nije poprimio boje. Trava je bila ugažena i prekrivena jesenjim mrljama. Kiša je prestala. Voleo je takva jutra, oštra, netaknuta, dok se magla poput mleka spušta niz planinske strane. Prošetati do brodića, stajati za kormilom, zapaliti cigaretu, posmatrati žar kako poskakuje gore-dole. Senka se pojavila u dnu šljunkovite staze. Iz sivila magle dolazila je Luna. Pas je poskočio na njega, okretala se, kezila i kevtala.

Av-av, lajala je Luna. Evo me! Malo niže! Ovde sam!

Nils je jedino mogao da se osmehne. Odakle je uopšte došla ta keruša? Sa druge strane? Sa onog sveta? Koliko je godina prošlo otkako je istrčala na kolovoz gde ju je pokosio kamion? Dvadeset? Dvadeset pet? Obično je strpljivo sedela s njim u kabini i zurila u talase, kišu i svetla u fjordu. U jednom trenutku je čak progovorila, pričala je o ljudima, zbivanjima i vremenskim prilikama. Vidi ti njega!, umela je da prozbori. Toj nisu sve ovce na broju, rekla bi. Prelep dan, zar ne! Mi smo zajedno doživeli mnogo toga, Nilse!

S vremenom je ponovo mogao da razgovara s Lunom o svemu i svačemu, o brodovima i avionima, politici i fudbalu. Sad je ponovo poslušno trupkala kraj njegovih nogu, vesela i srećna, prateći ga ukorak prema moru i kućici za čamce. Od spolja je namestio prozore koje je vetar razdrmao pre nego što je otvorio vrata kućice. Zdravo?, viknuo je poluglasno u mrak, udišući miris dizela i trulih ribarskih mreža. Pomislio je da ga možda čeka ovde, ali kad je upalio svetlo, shvatio je da je sâm.

Prišao je prozoru i zatvorio zasune iznutra. Dobio je više ponuda za prodaju skladišta, pa čak i cele parcele, ali je posrednicima i

ponuđačima jasno stavio do znanja da ništa nije na prodaju. Zar nećeš prodati, Nilse?, pitali su susedi. Oni su svi prodavali. Vika je bila puna vikendaša, ljudi iz grada tiskali su se sve do obale, preuređivali unutrašnjost, tajno obnavljali kućice, a onda tražili promenu namene od opštine. Jednog lepog dana pašće ti krov na glavu, Nilse!, govorili su ljudi. Pogledaj samo kako prokišnjava kad pada kiša! Ali njegova kućica za čamce je stajala. Sve je starilo, sve je bilo sklono propadanju, sve bi se na kraju raspalo. Jedino je njegova kućica stajala.

Njihova najstarija ćerka začeta je ovde, u uglu, pod krovom koji ih je natkriljivao. Sećao se kiše koja je padala, pantalona spuštenih do kolena i Marte koja je govorila o spermatozoidima koji polako plivaju u njoj, pa isure napolje. Možda neki od njih stigne gde treba?, pitala je. I tako je došla Eli. Da li se to stvarno dogodilo? Ili je to nešto čega se držao kao dela priče o njihovom životu? Da, dogodilo se, ali s takvim stvarima nikad ne možeš biti sto posto siguran. Uzeo je čekić i klešta s police za alat i uklonio dve karike sa čelične narukvice na *omegi*. Mora da je smršao otkako je poslednji put nosio sat – da, postao je i mršaviji i krhkiji. Pronašao je ulje za podmazivanje i kabanicu, zabravio vrata, i čuo kako se katanac zatvara iza njega poslednji put.

Nizak nivo vode tog jutra, miran dan, ali ne tih. Nikad nije tiho u fjordu, tutnji i šušti, šapuće i šumi, čak i po danima bez vetra. Poznavao je sve te zvuke, buku i lom koje je naučio da čita i tumači. Sišao je niz merdevine i zakoračio u brodić, slabiji i ukočeniji, ali još uvek dovoljno spretan da sigurno uđe. Luna je malo pričekala na pristaništu, zavrtela se ukrug, lagano tapkala u mestu, pre nego što je skupila hrabrost i skočila na palubu.

Koji je to bio brodić? Da, bio je to motorni brodić *Marta*, koji ga je dobro poslužio, a kupio ga je odmah posle rata, ispunjen nadom i verom u budućnost. Podnosio je more, talase i vetar. Napravljen od hrastovine, trideset šest stopa dug, devet stopa širok, obojen u

belo s crvenim prugama na trupu i kabini. Bio je to dostojanstven jedrenjak koji je preuredio i u njega ugradio motor od dvanaest konjskih snaga. Nadogradio je kabinu i kormilarnicu i trebalo mu je četrnaest meseci da preuredi jedrilicu u brod za prevoz putnika.

Pokrenuo je motor. Upalio je iz prvog pokušaja, brektao je kao i uvek, po svakakvom vremenu. Klipovi su oživali. Varnice su skakale između četkica. Razvodnik je slao struju cilindrima. Miris dizela dizao se iz prostora za motor, poput mirisa iz kuhinje. Kormilo je lagano podrhtavalo među njegovim prstima. Slušao je kuckanje i lupkanje, najsigurniji zvuk na svetu, ovo srce koje je svih tih godina kucalo ispod njega snažnim, žilavim mišićima.

Frude Griten
DAN KADA JE
NILS VIK UMRO

Za izdavača
Dijana Dereta

Lektura i korektura
Vesna Crepuljarević

Dizajn korica
Stojan Bešir

Likovno-grafička oprema
Marina Slavković

Prvo DERETINO izdanje

ISBN 978-86-6457-554-6

Tiraž
1000 primeraka

Beograd, 2025.

Izdavač / Štampa / Plasman: **DERETA d.o.o.**, Vladimira Rolovića 94a,
11030 Beograd, tel./faks: 011.23.99.077; 23.99.078, **www.dere.rs**
KNJIŽARA DERETA, Knez Mihailova 46, Beograd, tel.: 011.26.27.934, 30.33.503

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.113.5-31

ГРИТЕН, Фруде, 1960–

Dan kada je Nils Vik umro / Frude Griten ; prevod sa norveškog Igor Solunac. – 1. Deretino izd. – Beograd : Dereta, 2025 (Beograd : Dereta). – 135 str. ; 21 cm. – (Biblioteka Dereta vam predstavlja...)

Prevod dela: Den dagen Nils Vik døde / Frode Grytten. – Tiraž 1.000.

ISBN 978-86-6457-554-6

COBISS.SR-ID 147639817